

Օրհասայինը Օրհասայի համար և այլն և այլն: Համարադրանքներն այդպիսի սահմանափակ շրջաններ ճանաչելով, կարելի է ամեն բան շփոթել, կամ թէ չէ դիտարկել աղաւաղել համարադրանքներ հիմնելու միտքը: Օրինակ՝ Կովկասեան համարադրանք բազմաթիւ առաւելութիւններ կունենայ Ռուսաստանի այլ համարադրանքներէ, որովհետեւ Կովկասի բնական հարստութեան և օդի լաւութեան պատճառով Ռուսաստանի ներքին նահանգներէ բազմաթիւ երիտասարդներ կը մտնեն Կովկասեան համարադրանք, հետեւապէս նա պակասութիւն չի գտայ ուսանողներէ մէջ: Բայց թէ ինչպիսի բարիք կանգնի Կովկասին նրա մէջ համարադրանք հիմնելով, զրա մասին կարելի է կազմել գաղափար այն արտասուքներէ, որոնք թափվել են և թափվում են շատ Կովկասցիներէ իրանց երկխանքի համար, որոնք կորել են հիւսիսում, աշխատելով բարձր ուսում ստանալ:

Ժամանակ է սփռնութիւնները մի կողմը թողնել, ժամանակ է գործին իրաւացի և առողջ տեսակէտից նայել և, օգտվելով միմիայնակ ներկայութեանց փոփոխութեան, ինչպիսի նրանց Կովկասեան համարադրանքի հիմնելը ի յիշատակ Հանգուցեալ Կայսր Ալեքսանդրի, իբրեւ Ռուսաստանի-Քաղաքի արժանի արձան:

ՆԱՄԱԿ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՈՍԻ

Յուլիսի 1

Կարգադրութեամբ և համարեցիք մինչ վերջ տացաւ նոյն իսկ համարութիւնը, բայց զեռնա չը վերջացան «Մեղութի» յարձակումները: Ս. Պարսամեանցի ուրուականը, ինչպէս երևում է, երբեք չը պիտի դադար տայ այն լրագրին, որ զեռնա շարունակ գրում է նրան վերաբերելու հոգով: Եւ այս միայն նրա համար որ պ. Պարսամեանցը անցիւղ տարուայ «Մշակի» և «Մեղութի» մէջ տեղի ունեցած ազգային միութեան հարցի բանակութիւնը, յայտնեց մի և նոյն անհրաժեշտ կարծիքները, ինչ որ յայտնեցին, բացի նրանից և ուրիշ հարկաւոր ազգայիններ չօգտվելով փաստերով և ապացոյցներով, Բայց միակ զրդիչ

գործերու, պէտք է նա գործին զուգը կենայ: Եթէ հզօրագոյն պատճառով մը արգելուի գործել, ինչ կրնանք ընել, բայց ներկայ պարագայի մէջ իր հրաժարելն կամ դեռ հրաժարեցնելն ազգի մէջ գիտութեան, խոսիւթեան դուռ բանալ է, եղած գործերն աւելի է, և այս բանն միայն մեր թշնամութեան կուրախացնէ: Ազգ. ժողովը այս ամեն ճամբարութեանց վերահասու, և գիտնալով նաև որ թիւրք կառավարութիւնն ալ կուզէ Ներսէսի քաջութիւնը, հրաժարականը մեր մեջ ձողովը պատգամաւորութիւն մը ընտրեց, աշխարհականներէ, եպիսկոպոսներէ, վարդապետներէ, քահանաներէ բաղկացեալ, որ երթայ սրբազանի աղաչէ որ հրաժարականը ետ առնու: Պատգամաւորութիւնը անմիջապէս գնաց սրբազանի մօտ, բայց չը կրցաւ դնա համոզել: —Գործը այս վիճակին մէջ ըլլալով, սրտուհեցաւ որ երեքշ. յունիս 30, Ներսէսի պատրիարքութեան վերջին օրը, Ազգ. ժողովը արտաքոյ կարգի գումարում մը ունենայ, նիստը դռնփակ ըլլայ, և այս խնդրոյն վրայ խօսուի: Քանի որ նիստը դռնփակ պիտի ըլլայ, անշուշտ պատրիարքը ուզածին պէս կարող պիտի ըլլայ յայտնել այն պատճառները որ կը ստիպեն զինքն հրաժարիլ: Եթէ և այսօր տեսակցեցայ այս գործը ընտել լաւ տեղեկութիւն ունեցող երեսփոխաններու հետ, անմիջ կարծիքն է որ պիտի յաջողին յունիս 30-ին պատրիարքին հրաժարականը ետ առնել տալ: —Այս առաւօտ, երեսփոխան մը որ թէ ժողովը մէջ և թէ ազգային կենսական գործոց մէջ մեծ դեր կատարած է և կը կատարէ, պատրիարք սրբազանի մօտ գնաց: Այս երկուքին յարաբերութիւնները լաւ չեն, բայց զոհութիւն պէտք է: Տեսակցութիւնը պիտի ըլլայ հրաժարականի խնդրոյն վրայ, ներքին գործոց կարգադրութեան վրայ, և մեր ունենալիք քա-

շարժառիթը, որ գրգռեց «Մեղութի» տեղաւորութեանը Ս. Պարսամեանցի վրա, մենք գտնում ենք այն երեւոյթը, որ Պարսամեանցը, ուրիշ շատերի նման, չը յայտնեց այս կամ այն ճամբարութիւնը լրագրական էջերում պատասխարած կեղծ անունների տակ, այլ երեւցաւ գրականական ասպարիզում միշտ իր իսկական ստորագրութիւններով: Եւ հաստատապէս համոզված ենք մենք, որ եթէ նա՝ պ. Պարսամեանցը դուրս գար հրապարակ յայտնելու իր կարծիքները ծածկված անյայտութեան քողի տակ, այդ թերթը երբեք չը պիտի գործ դնէր իր սովորական փոքրահոգութիւնը՝ դուրս դալու ասպարիզ, ու թէ փաստորէն հերքելու իր հակառակորդի ասածները և հաստատուելու նրա գրած քիմիային լինելը, այլ որպէս թշնամի միայն մրտելու նրա անձնաւորութիւնը, ուրիշ ոչինչ: Եւ երբ այդ լրագրից չէ վարվել այսպէս, ե՞րբ այդ լրագրից իր ֆելիետոններով չէ յարձակվել այն անձնաւորութեանց վրա, որոնք տուել են ուղղակի նրա երեսին իրա պակասութիւնները: Մինչև անգամ այդ անձնաւորութեանց ընտանեկան գաղտնիքը, նրանց անձնական պարագրիտները, նրանց ֆիզիկական պակասութիւններն անգամ ծառայել են շատ անգամ երկար ժամանակ, իբրեւ նկարագրութեան նիւթ, բաւականութիւն տալու այդ լրագրի այս կամ այն կողմից: Շատ օրինակներից յիշենք այստեղ միայն մէկը: Յիշենք, օրինակի համար, վերջին միջոցներում, այդ լրագրի բռնած ընթացքը «Մշակի» եռանդոտ աշխատակից պ. Գ. Նիկողոսեանի դէմ: Մինչդեռ այդ անվանի կրթական ամենայն իրաւամբ մտրակում է յաջ և անհակ տոճկա-հայոց բարոյական արտերը, այն արտերը, որոնք սրանից դեռ հինգ տարի առաջ հրատարակում էր հայ աշխարհին «Մշակը», «Մեղութն» այստեղ էլ գործ է դնում իր կատարեալ ստրկական յատկութիւնը: Ելլի բռնած մեծամասնութեան պաշտօն, նա փորձ է փորձում նրան հաճելի դառնալու: համար, լեցնել ճամբարութեան ձայնը, Բայց ճամբարութիւնը, ինչպէս միշտ, այնպէս էլ այստեղ լաւ դառն դաս էր պատրաստել պատճառաւորութեան ներգաւթնելուն: Երանք քիթ ու բերանը այս անգամ էլ ջարդվեց նոյն իսկ այն մեծամասնութեան կարծիքի առաջ, որի պակասութիւնների և նախապաշարմունքների յառաջ սովոր են միշտ ծնւադրել «երկրպագու շողաքարի» ինչ անհայտն է հետզհետէ այդ մեծամասնութիւնը իր անձնագոհութեամբ գործող հաւատարիմ գաւակներին: Նա հետզհետէ

դարձան ուղղութեան վրայ: Եւ կը յուսամ թէ երեսփոխանը պիտի յաջողի պատրիարքը համոզել, և յուլիս 1-էն ազգի գործերն այնպիսի ճամբու մը մէջ մտնեն որ ընդհանուր գոհունակութիւն պատճառեն: Ազգ. ժողովը երկուսն նստին վրայ աւելի ընդարձակ տեղեկութիւններ գտնէ: հետաքրքրական չըլլայ ձեզ, Նոր շրջանի բացումէն ի վեր, ժողովը աւելի պատկառելի կերպարանք մը սկսած է առնուլ: Երեսփոխանը շատ բազմաթիւ կուգան և իրանը լաւ կը կառավարէ: Միայն կը նշմարենք որ խօսելու փափագը մեծացած է: Եթէ ժողովը քանի մը զուգահեռ ունենայ և անոնք խնդիրներն պարզելու լաւագոյն կը լայ, բայց զուգը ըլլալ ուղղութիւնը շատ են: Խորհրդարանական կեանքի վարժելու համար մեզ զեռն շատ ժամանակ պէտք է: Ժամանակը և փորձառութիւնը շատ բան պիտի ընեն, բայց աղէկ կըլլայ որ քիչ մը կանխենք և շուտ սորվենք: մենք սովորական վիճակի մէջ չենք: Եթէ կուտ ժողովին մէջ խնդիր մը յուղուեցաւ որ եթէ ընդունուի, ժողովին պատիւ կը բերէ: Ազգային լաւ դաստառ մը, Մարեգեան պատուելի, վախճանեցաւ այս օրերս: Ժողովը մէջ առաջարկուեցաւ որ ազգային ժողովը որոշմամբ և ազգին մեղուկէն ծախքը վճարուելով շիրմ մը կանգնուի հանգուցեալին վրայ: Պատրիարքը, Նար-Պէյ, Փափագեան պաշտպանեցին այս առաջարկը, որ նախաձեռնութեան դեմնի զրկուեցաւ և անոր բերած տեղեկագրին համեմատ պիտի ընդունուի: —Մեր ամենէն մեծ օրերուն մէջ Մարեգեան ազգային դատարանականութեան ինքզինքն նուիրած էր: Երեսփոխանը անգաղար աշխատած է, ոչ իր վարձկան մը, այլ իր հայ մը որ ազգին մարդիկ պատրաստելու կը տքնէ, և յաջողած է: —Եւր մեր վարժա-

ղութեան է դառնում զանազանելու հոգի ունեցող: ազգային գործիչներին «անհոգի շարժուն դիակներին», «փտած մզկիթներ» — կենդանի թարմ ուժերին: Մենք հեռու ենք պ. Պարսամեանցին պ. Գ. Նիկողոսեանցի կամ սրա նմանների հետ հաւատարեւ դիտաւորութիւնից, բայց գտնում ենք համեմատութիւն այն խաղերի մէջ, որը միշտ խաղացել է և խաղում է այսպիսիների դէմ «Մեղութն»: Մենք կրկնում ենք՝ «ազգային միութեան հարցին» բանակուել ժամանակ, պ. Ս. Պարսամեանցը առաջ այն՝ ինչ որ առաջին նրանից յառաջ շատերը և ինչ որ հաստատուեցին նրանից յետոյ դարձեալ շատերը: Բայց տեղացին վրաւորանք նրա վրա ոչ այն պատճառաւ որ՝ չէին ճամբարում նրա յայտնած կարծիքները, այլ այն պատճառաւ որ նրա յոգածները երեսփոխանին «Մշակի» էջերում իր իսկական ստորագրութիւններով, թող նրանք, որոնք սովոր են միշտ չօգտվել այսպիսի անձնաւորութեանց պատիւը, թերթին միւս անգամ Ս. Պարսամեանցի յոգածները: Եւ այս խորհուրդը տալիս ենք, ոչ թէ նրանց ատելութեան մաղձը նորից գրգռելու համար, այլ նրա թղթակցութեանց մէջ յայտնուած ճամբար կարծիքների հետ նորից ծանօթացնելու համար: Չենք ծածկում, որ միայն մի բանի մէջ սաստիկ սխալվեց պ. Պարսամեանցը: Փոխանակ անվրդով և անստանալ ընթանալու իր ընտրած ուղղութեան մէջ մինչ կատարելապէս կը կորզվէին զիմանից կեղծաւոր և խարդախ անձնաւորութեանց երեսներից, եռանդից մղուած, մասաւ պայքար, գրականական ասպարիզում, այն անձանց հետ, որոց աչքերը համահասարակական ծակում է միշտ՝ թէ «Մշակի» ծաւալական ազդեցութիւնը և թէ նրա աշխատակիցների կրթական ուղղութիւնը: Պատասխանել ամեն բանի, — անհ թէ ինչ բանում սխալ գտնվեցաւ պ. Ս. Պարսամեանցը... Զատերից-մէկը

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՌՍՏՐՈ-ՈՒՆԴԱՐԻԱ

Յուլիսի 2-ից ստացված տեղեկութիւնների համեմատ Պարագայի մէջ նոր անկար-

պետներուն երախտապարտ ըլլանք, յարգենք, մեծարենք զանոնք ու վարձատրենք, մարդ ըլլալու, մեզ ապագայ պատրաստելու ամենէն կարեւոր միջոցներէն մին ձեռք առած կըլլանք: — Ազգ. ժողովը ինքն ալ վերահասու եղած է այս պարզ ճամբարութեան և անոր համար կուզէ հանդուգեալ Մարեգեանը մեծարելով, վարժապետներու դասը փառաւորել: Նրանի թէ ազգային դատարարական ամեն խնդրոյ մէջ ալ իմաստուն ուղղութեամբ վարուէր: Քանի տարի է ի վեր է դեռ ժողովը դատարարական խնդրով չէ զբաղած, հիմա ընդարձակ ծրագիր մը պատրաստուած է, տեսնենք քննութիւնը քանի տարիէն պիտի աւարտի: Մենք այս խնդիրներով զբաղված ատենինս, մեր հոռիմէական հայերն ալ պատրիարք Կաթողիկոսի ընտրութեամբ կը զբաղին: Ազարեան գերապաշտու քուէից առաւելութեամբ կաթողիկոս-պատրիարք ընտրուեցաւ, և իբր Կաթողիկոս Պետրոս տաներորդ անունը կառնու: Արդէն ձեզ գրած է թէ Ազարեանի ընտրութիւնը ամենէն հաւանական է, մասնաւոր որ Հռովմայ կուզէ: Ազարեան չկատուած է Հռովմայ alter ego-ն: —Այս ընտրութեամբ հոռիմէական հայոց մէջ խաղաղութիւն կը վախցուի, որ չը հաստատուի, մասնաւոր որ հաստատուն մասնաւոր բաժանութեան ունենայ: —Ամեն խոսք հոռիմէական հայեր կը փափազվին որ այնպիսի անձ մը ընտրուի որ այս վերջին տարիներս պատահած գէպեհուն մէջ այնքան կուռուղ դեր մը կատարած չըլլար, և ազգին շահին իրենական ինքնագործարարութեւ զոհող չըլլայ: —Արդէն այս սօրունէ սկսած են բողոքները ընտրութեան և զանակին դէմ: —Կարելի է որ Ազարեան գերապաշտու ուզէ անցեալը մոռցնել տալ, և իր ժո-

ղութիւններ չեն պատահել, բայց մի նոյն ժամանակ գերմանացի ոչ մի ուսանող չէ համարձակուած դուրս գալ փողոցը: Առում էին, որ երկուսն էլ նոր ցոյցեր պէտք է լինեն, բայց ոչ թէ գերմանացիների, այլ հրէաների դէմ, որոնք վերջին ընտրութիւնների ժամանակ առեւտրական պալատի համար օգնեցին գերմանացիներին: Պոլիցիայի կառավարչին հրէաների մի պատգամաւորութիւն ներկայացաւ և խնդրեց նրա պաշտպանութիւնը: Պոլիցիան բոլոր միջոցները գործադրել է անկարգութիւնների առաջն առնելու համար: Անկարգութիւն գործողներից շատերը կալանաւորված են և նրանց թուում ընդամենը երկու չեն ուսանողների կան, այնպէս որ չիսական ուսանող երիտասարդութեանը ի դուր էին մեղադրում, թէ նա մասնակցում էր վերջին ցոյցերին գերմանացիների դէմ: Չեխական ուսանողները բողոքեցին այն մեղադրանքի դէմ, իբր թէ նրանք մասնակցել են անկարգութիւններին: Կալանաւորվածները զլիսաւորապէս բանորներ և սրահաստաւորներ են, որոնց տակու թիւը զէպի գերմանական տիրապետութիւնը այդպիսի կոպիտ ձեռք արտայայտվեցաւ, իսկ այդ կոպտութեանը և բռնութիւններին չիսական ազգութեան խոտելիքներ մասը բողոքովն չէ համակրում: Զատերից-մէկը

ՖԻՆԱՆՍԻԱ

Միմիայնակ խորհրդի մէջ պատերազմական միմիայն գեներալ Ֆարր խստութեամբ բողոքեց ժիւլ Ֆերրիի դէմ, որ կամենում էր Ալժիրիայի մէջ պատահող անցքերի պատասխանատուութիւնը Ֆարրի վրա բարձել: Երկար փիճաբանութիւններից յետոյ Ֆարր, կազօ և Կոնստան միմիայն յայտնեցին, թէ նրանք կը թողնեն իրանց պաշտօնները, եթէ Ալբեր Գրիվի չը հրաժարվի Ալժիրիայի նահանգապետի պաշտօն:

զուգուրդին ամեն մասերը շահի: Եթէ իր բարի դիտաւորութիւնները տեսնուի, անշուշտ իրեն դէմ արգելքներ չեն յարուցանելու, մասնաւոր 15 տարիներու կալանքով չայ հոռիմէական ժողովուրդը հոգնած է: —Մեզի համար պէտք եղած կէտը այն է թէ ընդհանուր հայոց վերաբերեալ բարեկարգութեանց խնդրոյն մէջ ինչ դեր պիտի խաղայ նորնտոր Կաթողիկոս-պատրիարքը: Երբ փոխանորդ էր, օր մը կը յայտնէր ոմանց թէ ինքն ամենայն ջերմութեամբ Հայաստանի ինքնօրնութեան փափագողներէն է: Մենք ալ փափագող ենք որ այս այսպէս ըլլայ: Բայց միւս կողմէ սա ալ գիտենք որ հոռիմէական կղերք այդ եկեղեցւոյ արեւելքի մէջ տարածմանը արգելք կը համարի: Հայաստանի ինքնօրնութիւնը —Ուրիշ տեսն լսիւ երբ թէ Բերլինի վեհաժողովի ժամանակ ինչ տխուր գեր կատարեցին Տիւֆօրի վրայ պէտք եղած ազդեցութիւնը ըլլին որպէս զի վատթիւթիւն միմիայն յունաց հարցը պաշտպանելով գոհանայ: —Աւստրիոյ, մասնաւոր Ֆրանսայի կողմէն վատթիւ կրնայ մեզ համար շատ վնասակար ըլլալ: Բայց իմաստութիւն է այս երբ հայերն այս հանդուրմ ունենան թէ Հռովմայ եկեղեցին իրենց ազգութեան վերականգնելու թշնամին է, ամենուս սրտին մնայ այդ հաշտ ատելութիւն մը կենդանի պիտի մնայ այդ եկեղեցւոյ դէմ, և ով պիտի մեղադրէ զինք ինչ պիտի շահի Հռովմայն ատելութիւնը ընելու կարող պիտի ըլլայ Առաջադիմութիւնը ընելու կարող պիտի ըլլայ թար, Բ. Կուռը միւս հոռիմէական հայերը միշտ մեզ դէմ գրգռելու անհոգ զինք ինչ պատրիարք մէջ կուզէ զանոնք իրեն դիտաւորական գործիք մը ընել: —Տեսնենք Պետրոս Կաթողիկոսը պիտի ստորագրէ Գուրանի և Ալե-